

Proloog

Helikopterloterij

De massa was het zat. Spuugzat. De Strumpf-recessie spoelde aan in Europa. Het oude continent probeerde in te praten op de oude man die een tweede ambtstermijn als president van de Verenigde Staten in de wacht had gesleept. Gail Strumpf stripte instituties in een stormachtig tempo, ontketende een mondiale handelsoorlog en schoot zichzelf in de voet dat het een lieve lust was – daar had de oranje president nu eenmaal een patent op.

Burgers konden het niet langer verdragen. Razend waren ze. Witheet van woede. Wie dacht dat Europa een ingedommeld continent was of dat er niet zoiets bestond als een Europese cultuur, vergiste zich schromelijk in de hete herfst van 2025. Hordes Europeanen uit alle uithoeken van het continent – van Portogezen aan de Atlantische Oceaan tot Thessalonicenzen, Helsinkiërs en Reykjavikkers – zwermden toe. Overvolle bussen, tjokvolle treinen en chartervliegtuigen werden opgetuigd. Iedereen dromde samen in Brussel en Frankfurt. Twee steden die stilaan uit hun voegen barstten. De Brusselse Ring stond al dagen stil en het Duitse treinverkeer was compleet ontregeld door de flessenhals die Frankfurt Hauptbahnhof geworden was.

Waarom Frankfurt? Waarom Brussel? Wie of wat precies de lont in het kruitvat stak, daar had iedereen het raden naar. Maar iedereen wist dat het zo niet langer kon duren. Er broeide iets. Er hing iets in de lucht. De lange Indian summer had er ongetwijfeld iets mee te maken. Net zoals de politieke respons op de crises die de ronde deden. Brussel en Frankfurt werden aangevoeld als de politieke machtsbastions die over de levens van de Europeanen

beschikten. De Belgische hoofdstad biedt onderdak aan tal van Europese instellingen en de Europese Commissie, terwijl de Europese Centrale Bank, de ECB, haar tenten opslaat op de oeverbanken in Frankfurt am Main.

De voorzitters van beide instituten, Ursuleye vondel Reyen en Kristina Engarde, hebben die weken hun peren gezien. Noodgedwongen moesten ze zich schrap zetten en in hun kantoren kamperen. Verplicht om in conclaaf te gaan, want weg konden ze niet. De weg was versperd. De warme mensenzee vroeg hen om met oplossingen voor hun problemen te komen door de gebouwen van de Commissie en de Centrale Bank te omkringen. Europese burgers werden hierbij geholpen door enkele medewerkers van de ECB die het helikopterplatform van hun wolkenkrabber aan flarden geschoten hadden. Miraculeus ontsnappen was dus geen optie meer voor Kristina Engarde. Iedereen die haar een beetje kende, wist van haar panische hoogtevrees. Aan een dunne koord onder een helikopter bengelen zat er niet in. De veiligheidstunnel was nog niet af. De bazooka's die rondslingerden op de kantoren van de ECB, kwamen handig van pas. Vanaf dat moment kon je niet langer zeggen dat ze geen doel troffen.

De situatie noopte beide topvrouwen ertoe het roer om te gooien. Het klopt dat het eerst compleet vierkant moest draaien om te beseffen dat het zo niet meer verder kon. Maar wanneer de nood het hoogst is, dan vallen de oogkleppen af en is het ineens de evidentie zelve om de gebrekkige denkmodellen, die ertoe leidden dat we ons steeds vaster en dieper in de problemen reden, te overstijgen. De economische zomersmelt in 2025 was dermate dramatisch dat de crash van de jaren 1930 erbij verbleekte. Niets hielp nog. Standaardrecepten sloegen niet aan. Overheden en centrale banken waren uitgespeeld. De door de Verenigde Staten ontketende handelsoorlog escaleerde en sloeg in als een superso-nische bom. De invoertarieven die de VS invoerde op producten

die van buiten de States kwamen, bleven niet zonder antwoord. Europa, China, Canada, Mexico... allemaal sloegen ze genadeloos hard terug. Ook al sneden ze in hun eigen vlees, niemand wou de bullebak ongemoeid zijn gang laten gaan. Het resultaat? De wereldhandel die de VS als spil na Wereldoorlog II had uitgebouwd, stond stil. En de maatregelen, Strumpf zijn importtarieven, die bedoeld waren om de Verenigde Staten opnieuw groots te maken, deden ze, paradoxaal genoeg, splijten.

Regeringen en centrale bankiers probeerden de recessie te bezweren, maar het mocht niet baten. De monetaire verruiming bracht weinig zoden aan de dijk. Dit geld printen wist de financiële markten te bedaren en de aandeelhouders te paaien, maar de gewone burgers inclusief de zienderogen slinkende middenklasse hadden er de buik van vol. Ook de defensieprikkel voor onze veiligheid kietelde burgers hun onvrede omdat ze opnieuw de collectieve broeksriem moesten aanhalen. Weer eens *tournée capitale* in plaats van *tournée générale*. Een rondje gelddrukken voor de bourgeoisie en niet voor het gewone volk. Geld dat weer eens zou blijven plakken in hogere financiële sferen en niet zou doorsijpelen naar de echte economie, waarin iedereen aan het einde van de maand rekeningen te betalen heeft. Nee, men kon niet meer lachen met dit asociale en ondemocratische beleid dat beleidsvoerders boven hun hoofden bedisselden. Een beleid dat niet alleen ongelijkheden vergrootte, maar ook mensen uitsloot, achteruitgeschoven deed voelen en antidemocratische krachten voedde. Enfin, dat was toch het gevoel dat overheerste en de Europese burger massaal deed ontwaken en besluiten om zich te verzetten. Aan het beleid had men gewoon lak.

Ursuleye en Kristina stonden die hete herfstdagen in nauw contact met elkaar. Brainstorm na brainstorm na brainstorm. Ze raakten er niet uit. Hun hersenen waren helemaal gaar van steeds in dezelfde potten te blijven roeren. Ondanks de wijdverspreide appetijt

en bibliotheken met rapporten om eens een monetaire verruiming voor het volk te doen, hadden beleidsmakers het nagelaten om hier werk van te maken. De Europese Unie en de Euromuntzone hadden het verzuimd om hiervoor gedegen fundamenten te leggen. Geen helikoptergeld voor Europeanen op hun bankrekening, noch een bankrekening bij de Europese Centrale Bank. Voorlopig toch nog niet. De hele rompslomp opstarten en de nodige wijzigingen doorvoeren zou pas tegen de lente lukken. Ruimschoots te laat. Het heetgebakerde temperament van de omstanders had geduld en begrip voor 'overmacht' als eerste opgebrand.

Men zou uit een ander vaatje moeten tappen. Maar na decennia van neoliberale besparingsmantra's, ongebreidelde groeidoctrines en de gemakzuchtige verering van de almachtige markt was de creatieve spoeling ontstellend dun. Tot op een gegeven moment Ursuleye moest denken aan de favoriete leuze van een van haar zeven zoons. "Brood en spelen, Mutti, brood en spelen."

De jongste en het buitenbeentje, Rudi, is een fervente romanofiel. Hij kon niet zwijgen over 'brood en spelen'. Zelf wist hij een stevige brok spelerei wel te pruimen. Russische roulette spelen met zijn vaders revolver en moeders favoriete pony bijvoorbeeld. Ondanks talloze dolle ponykampen doet een verwaarloosde jeugd Rudi als kind besluiten dat het leven helemaal geen ponykamp is. Soit, de Russische roulette werd Matz de Shetlandpony finaal faitaal. Matz werd helemaal niet gekeeld door een wolf zoals het officiële verhaal luidde. Nee, dat was slechts de cover-up.

Rudi – *running with the wolves* – vondel Reyen had op het familie-landgoed in Hessen een wolvenroedelkwekerij. En Fidelfelix, de alfawolf, lustte altijd wel wat edelhertfilet of ponykeelstuk. Rudi was niet alleen fan van Rome of brood en spelen, maar hij was ook een zelfverklaarde klimaatheid. Geen hi-tech poespas, dit buitenbeentje toverde liever oplossingen uit de oude doos. Rudi speci-

aliseerde zich in het kweken van wolven om deze toppredatoren opnieuw in de Europese wildernis los te laten. Meer specifiek in de Schotse Highlands en Cairngorms.

Daar zouden 167 wolven nodig zijn om de populaties edelherten te reduceren tot een omvang waarbij bomen en bossen opnieuw zouden kunnen regenereren, zo las Rudi in het wetenschappelijke tijdschrift *Ecological Solutions and Evidence*. Nu is de Schotse natuur een kaal, mosgroen, heuvelachtig landschap omdat de edelherten elk sprietje van grotere vegetatie met autistische precisie afgrazen. Elke wolf zou zo helpen om jaarlijks 6.080 ton CO₂ op te nemen, waardoor de nieuwe Schotse wolvenbossen jaarlijks een miljoen ton koolstofdioxide kunnen capteren. In tijden van klimaatchaos maakt het van wolven een lucratieve investering. Elke Schotse wolf is 185.000 euro waard.

Het maakte de geldwolf in Rudi wakker. 167 wolven maal 185.000 euro per wolf deden Rudi's ogen bijna 31 miljoen keer knipperen. Als buitenbeentje wou hij er ook bij horen en niet onderdoen voor zijn zes oudere broers. Hij moest enkel zijn Mutti nog zover krijgen om een nieuwe financiële markt voor wolvenkoolstofcertificaten op te richten. Om niet uit de gratie te vallen bij zijn moeder mocht Mutti Ursuleye absoluut niet weten dat het haar eigen Rudi was die haar favoriete pony Matz *kaltgestellt* had.

“*Brot und Spiel*,” stamelde Ursuleye tegen Kristina, “kunnen we daar niets mee om de menigte te bedaren en bezig te houden?”

Kristina hoorde het donderen in Keulen en sloeg een diepe zucht. “Ach, waar is die DJ Reindeers wanneer je hem nodig hebt?”

DJ was het spitsvondige genie van de vorige Europese Commissie. Maar zijn vernuft was ook hem te snel af geweest om nog een openbare dienaar te kunnen zijn.

“*Mais oui, c’est ça. Ursuleye, je l’ai trouvé*”, zei Kristina met de allures van een orakel. “Wat als we iedereen in Europa een gegarandeerde winstuitkering op een loterijticket geven? Een helikopterloterij, waarbij we het helikoptergeld van de Europese Centrale Bank verdelen via de loterij! *Chopper chop. C’est simple comme bonjour.*”

“Ge-ni-aaaaaal”, bulderde Ursuleye een niet-eindigende echo door de videolijn richting Frankfurt.

En zo geschiedde. Ongeveer 600 jaar nadat de eerste moderne loterij plaatsvond op het Europese continent, zou ook dit monumentale gebeuren de loop van de geschiedenis veranderen.

Terwijl de optie om helikoptergeld rechtstreeks bij de burgers op een bankrekening te zetten onmogelijk was, zette Kristina’s ingeving de deur op een stevige kier. Het loterij-ezeltje-strek-je had het voordeel dat er helemaal geen nieuwe bankrekeningen gecreëerd moesten worden. Op enkele eeuwen tijd was het loterijgebeuren wijdverspreid. De loterij is een schoolvoorbeeld van bijna perfecte marktpenetratie want zelfs in het kleinste dorp in Europa kan je tegenwoordig in het lokale kantoor loten kopen.

“Hoe gaan we dat precies regelen, Kristina?” vroeg Ursuleye. “Volgens mij hebben we twee opties. Ofwel kopen we de nationale loterijen op, ofwel trommelen we de ministers van Financiën op.”

“Pft, dat is kiezen tussen de pest en de cholera. De loterijen opkopen kost veel geld, en ik weet niet of alle landen gewillig de soevereiniteit over hun kip met de gouden eieren zullen opgeven. Laten we de ministerpiste bewandelen”, redeneerde Kristina.

Met een krachtige koninklijke wuif van haar rechterhand gaf Ursuleye haar assistent de opdracht om ogenblikkelijk een video-gesprek in te lassen met de 27 ministers van Financiën van de lidstaten van de Europese Unie omdat deze ministers ook de voorgedij hebben over de nationale loterij.

Bevlogen stak Ursuleye van wal. Het was een toespraak die het midden hield tussen een tirade en een enthousiasmerende speech:

“Kameraden, we hebben het gevonden. We zullen de gemoederen bedaren door een helikopterloterij te organiseren. Nee, we gaan geen helikopters verloten, maar we willen dat jullie helikoptergeldloterijen organiseren om onze onderdanen direct geld toe te stoppen zodat we onze teerbemide eenheidsmarkt uit het slop kunnen trekken. Het is nu of nooit, ik vrees dat anders ons Europese project helemaal *kaput* verkommert.

Jullie weten allemaal dat de maximumjackpot van onze grootste Europese loterij begrensd is tot een kwart miljard, maar gelukkig staat er geen limiet op de hoeveelheid prijzengeld die we kunnen uitkeren. Komende dinsdag organiseren we een helikopterloterij, waarbij we geen prijzengeld uitkeren maar iedereen via de gepersonaliseerde bonuscode gegarandeerd een som helikoptergeld krijgt uitgekeerd. De ECB zal de bankrekeningen van jullie nationale loterijen voorzien van alle benodigde fondsen.

Het enige wat jullie moeten doen, is zo'n loterij organiseren en mensen enthousiasmeren om lotjes te kopen. Een lotje per persoon, welteverstaan. En goed nieuws, het zijn gratis loten die via een code op de identiteitskaart af te halen zijn.

Om deze extra geldinjectie later weer uit omloop te halen en te vermijden dat de toegenomen geldhoeveelheid de inflatie opdrijft, krijgt de Europese Centrale Bank de eerste keuze bij de verdeling van de loterijwinsten om deze af te romen, en dat zolang deze gelddrukkerij is teruggedraaid.

Dat is hoe we het zullen doen.

Regel het.

Vragen?"

Ursuleye had de ministers overrompeld. Ze konden het niet goed begrijpen. Ze waren met stomheid geslagen, maar tegelijk ook laaiend enthousiast toen de omvang van Operatie Helikopter begon te dagen. Ze brachten geen woord uit, maar hun fonkelende ogen zeiden genoeg: "Briljant, dat we dat zelf niet bedacht hebben!"

"Een gratis lotje, altijd prijs", riep de ene minister. De andere glunderde en zag zijn populariteit al de hoogte in schieten. Terwijl een partijgenoot van DJ zei: "De goede, oude DJ zou trots zijn op ons!"

Alle verenigde Europeanen konden het initieel ook niet goed geloven toen Ursuleye en Kristina hun plan uitlegden in een gezamenlijke videoboodschap. Weifelend stonden ze perplex. Uiteindelijk kwamen de Europeanen toch op gang. Ondanks de initiële aarzelings was de helikopterloterij een ongezien succes. Dagenlang waren er ellenlange rijen van mensen die stonden aan te schuiven in loterijverkooppunten om hun helikopterticketje te bemachtigen. Dankzij een historische mobilisatie wisten gewone Europeanen Kristina en Ursuleye voor hun kar te spannen. De *lottorun* was geboren.

Wanneer het lot je toelacht

‘Wat kost gokken jou? Stop op tijd, 18+’

– *Nederlandse Loterij*

‘Spelen moet plezierig blijven. Daar zorgen we samen voor.’

– *De Nationale Loterij in België*

Voor we verder gaan, geef ik vooraf graag eerst deze waarschuwingen van de hedendaagse nationale loterijen uit België en Nederland om geen nodeloos gokgedrag aan te moedigen, want kansspelen blijven niet altijd zomaar een spel zoals een ander.

Onwetend was ik. Ik wist niet dat je op een dag tijd van Brugge via Brussel, Valence, Barcelona en Madrid naar Sevilla kon sneltreinen. Net zoals ik in het ongewisse was wat gokken met je kan doen. Gokken kan je doen beven. Van spanning. Sensatie. Opwinding. Of was het verslaving? Toen ik na een streepje winterse zon in Andalusië terug treinde naar het noorden, passeerde ik niet zover van het Alhambra in Granada zo’n typische gokkiosk zoals je ze in het zuiden van Europa tegenkomt.

In de Alpujarras, ten zuiden van de Sierra Nevada, had ik de zon gevonden, maar geen glimp van een iconische katachtige, waarnaar ik ook op zoek was. Verleid door de kiosk in het straatbeeld, dacht ik meer geluk te hebben met de Spaanse loterij dan met de Iberische lynx. Net voor sluitingstijd wou ik nog een winnend lot meegegraaien. Ik wachtte en zag voor mij een jonge vrouw krasloten kopen. Krassen.

Krabben. Beven met handen en armen. Winnen. Kopen. En uiteindelijk verliezen. Mis poes. Het was een vreemd tafereel om te aanschouwen. Tussen een blinde kioskbediende, die geen Engels sprak, en mij – *no hablo español* – ging het een en ander verloren in de vertaling. Een zeker te verwachten verlies bleef mij bespaard. Maar ik was een ervaring rijker door te zien hoe gokken aan mensen vreet.

Hier won iemand 1.000.002 euro op 5 november 2024, zie ik in het groot aan de ingang van de krantenkiosk in het station Gent-Sint-Pieters, waar ik en tienduizenden pendelaars geregeld passeren. Ook wij zouden de volgende grote winnaar kunnen zijn, dat is waar reclamespots, affiches, banners en vlaggen ons – ondanks de oneindig kleine winstkansen – keer op keer aan herinneren. Toch is gokken niet van de poes. En niet zonder gevaren. Je mag pas gokken vanaf je achttiende. Maar gokken kan verslavend werken. Voor iedereen, ongeacht je leeftijd.

Ook anderen kunnen geen genoeg krijgen van kansspelen. In het najaar van 2024 kwam aan het licht dat er een onderzoek liep naar voormalig Eurocommissaris voor Justitie Didier Reynders. De man had niet per se een zware gokverslaving, maar zou volop krasloten gekocht hebben om zwart geld wit te wassen. Met zijn zwart geld zou Didier bepaalde krasloten gekocht hebben die een mooie opbrengst opleveren. Een zekere minimumwinst is gegarandeerd per pak loten, omdat de Nationale Loterij in elk pakketje loten een winnend lot stopt. Als je voldoende krasloten koopt, verdien je ongeveer driekwart van je inzet terug. Je verliest zwart geld, maar krijgt het proper gewassen terug. Alleen rook de Nationale Loterij onheil en startte ze een onderzoek naar de oud-minister van Financiën die als voogdijminister ook de Nationale Loterij in zijn portefeuille had.

Verslaving is één keerzijde van de gokmedaille, witwassen een andere. Kansspelen en loterijen zijn met reden streng gereguleerd, want gokken genereert niet alleen winnaars. En dan heb ik het nog

niet gehad over sportwedenschappen en casinospelen – die zijn van een heel ander kaliber.

Meespelen op de loterij zien we doorgaans als iets onschuldigs. Loten kopen omdat je dromen wil laten uitkomen. Wat zou jij doen als je de lotto zou winnen? Een huis of een buitenverblijf kopen? Reizen? Je werk opzeggen om je op jouw passie te smijten? Of je eigen bedrijf oprichten? Het zijn allemaal wensen des mensen.

Iedereen heeft wel een idee over wat te willen doen wanneer ineens een smak geld naar je toe komt gezwommen. Of wanneer je over meer of een zee van tijd zou beschikken. Tijd is net zoals geld een factor waarvan we soms graag meer zouden hebben. Onze eigen tijd is begrensd. En deze eindigheid zorgt voor prioriteit. Maar hoeveel geld je kan verdienen, oppotten of via bloedbanden meekrijgen, is ongelimiteerd. Ook de buit voor lottowinnaars is nauwelijks beperkt. Tegenwoordig maken loterijen gefortuneerden niet langer miljonair, multimiljonair of decamiljonair met 10 miljoen, maar wel hectomiljonair. Voor je het goed en wel beseft, staat er ineens meer dan 100 miljoen euro op je bankrekening.

‘Word schandalig rijk’, zo luidde de blijde boodschap van een niet nader genoemde loterij. Je kent ze wel van de reclame op radio, televisie, reclame in kranten of andere etablissementen. Ik hoef er hier geen sluikreclame voor te maken.

De grootste lotto op het Europese continent is een kind van zijn tijd. Een echo, waarin dominante maatschappelijke leuzen weergalmen. *Hoe meer, hoe beter. Als je weet te winnen, ben je binnen! The sky is the limit. The winner takes it all.*

Tijdloze popcultuur weet vaak goed te vatten wat er leeft in samenlevingen. *Money, money, money*, een andere hit van ABBA, bezingt het leven van een vrouw die dag en nacht werkt om de rekeningen te betalen en ervan droomt om een rijke man aan de haak te slaan en

niet meer te hoeven werken. Of als het niet lukt om geluk te hebben in de liefde, dan maar hopen om in het spel in Las Vegas of Monaco een fortuin te winnen...

Toch staat niet iedereen te springen voor kansspelen of voor het loterijgebeuren. Sommige mensen, zoals mijn uitgever en leeftijdsgenoot, spelen niet mee en blijven er ver van weg. Zouden superrijken meedoen voor de sport, of zijn ze al rijk genoeg? Anderen worden verleid door de buzz die gegenereerd wordt rond megajackpotten om hun kans te wagen. Zo verging het een studente van mij die in juni 2025 haar eerste loten kocht om tevergeefs 250 miljoen euro rijker te zijn. “Maar is dat wel normaal?”, vertelde ze mij toen ze in een scriptie wou onderzoeken hoe hoog een wenselijke jackpotprijs is.

Het mysterie van loterijen

Loterijen zijn populair, spreken tot de verbeelding omdat je je ‘lot’ kan veranderen wanneer je wint, en ze zijn een onontbeerlijk onderdeel van onze moderne maatschappij. Sluikse reclame fluistert subtiel in ons oor dat ook wij de volgende winnaar kunnen zijn. En wanneer iemand een grote prijs wint, komt het steevast in het nieuws. Je herinnert je misschien nog de Europese geluksvogels die in mei en juni in 2025 de maximale jackpot van 120 miljoen en 250 miljoen euro wonnen met de Eurojackpot en EuroMillions. Of die ene Gentenaar die in het voorjaar van datzelfde jaar EuroDreams won. “Gentenaar wint 20.000 euro per maand, 30 jaar lang: is dat genoeg om nooit meer te moeten werken?”, kopte *Het Laatste Nieuws*.¹

Loterijwinnaars baden in een zweem van mysterie. De gelukkige Gentenaar wenst anoniem te blijven. Hij volgt het advies van de

Nationale Loterij goed op. “We raden aan om zeer discreet te zijn”, zoals woordvoerder Jeremie Demeyer in de pers toelichtte.² Dit kan helpen verklaren waarom een paar lottowinnaars die ik kende en contacteerde, mij niet te woord wilden staan om jou, beste lezer, en de andere lezers van dit boek mee te laten delen in het lottogeluk en wat met de lotto winnen met een mens doet.

In het stuk van *Het Laatste Nieuws* komen we echter te weten dat de man tussen 45 en 54 jaar oud is, kinderen heeft, gehuwd is en als kleine zelfstandige aan de slag was. *Hallo, Ludo X.!* De man zegt: “Ik wil gewoon zonder stress door het leven gaan. Dankzij deze winst kan ik veel dingen doen die ervoor niet mogelijk waren. Ik wil wat shoppen met de familie, een mooie reis naar Spanje maken en bovenal de kinderen ondersteunen in hun toekomst.”

De 7,2 miljoen euro die Ludo X. de komende drie decennia zal ontvangen, doen ongetwijfeld ook bij jou eurotekens in je ogen verschijnen. Vrijheid en zekerheid, wat kan een mens meer wensen?

Van loting naar loterij

Toch hoeven loterijen niet per se om geld te draaien. De tombola en bingo zijn veredelde loterijen met naturaprijzen. Loterijen komen in allerlei vormen en maten.

De democratie in het oude Athene was gebouwd op het lotingprincipe. Athene lootte zijn burgers voor politieke functies om machtsconcentratie tegen te gaan. Politieke loting, het is een idee dat David Van Reybrouck vandaag in *Tegen Verkiezingen* bepleit om onze democratie te versterken en te verdiepen.

Vóór 1913 gebeurde de Belgische militaire dienstplicht via loting. De rijken kochten doorgaans hun lot af en betaalden anderen om in hun plaats te dienen. Ongelijkheden genereerden via deze militaire vervanging nieuwe ongelijkheden.

Lottrekking kennen we bijvoorbeeld nog bij de samenstelling van een volksjury voor een proces voor het Hof van Assisen in België. Of bij een willekeurige steekproef voor een wetenschappelijke studie om te bepalen hoeveel de gemiddelde Europeaan denkt dat genoeg is voor een deftige lottojackpot.

Heb je al gehoord van de spaarloterij? In een aantal landen bieden banken ‘loterijspaarrekeningen’ (*prize-linked savings accounts*) aan. Als je spaart, maak je kans op prijzen. Geen nood, je spaargeld is veilig en anders dan bij gewone loterijen verlies je jouw inleg niet. In 2009 werd in de staat Michigan met *Save to Win* deze oude praktijk weer vanonder het stof gehaald.

De dystopische sciencefictionserie *Silo*, gebaseerd op de gelijknamige trilogie van Hugh Howey, kent een geboorteloting. Als er een plek vrijgekomen is in de ondergrondse silogemeenschap van 10.000 personen, dan wordt via ‘loting’ bepaald bij welke koppels de geboortecontrolle (tijdelijk) wordt opgeheven. Eerlijk was de loting niet omdat de leiders enkel niet-dissidente ouders de kans gaven om zich voort te planten. Een kwestie van gehoorzaamheid te kweken in de silo’s die gebouwd werden om een nucleaire apocalyps uit te zweten.

Braaf je belastingen betalen, het is niet iedereen gegeven. Om deze reden onderzoekt Jan Jambon, minister van Financiën in de regering-De Wever (vanaf 2025), of het interessant kan zijn om een btw-bonnetjesloterij te introduceren om fiscale fraude tegen te gaan. In Portugal en Italië bestaat het systeem al. Mensen vragen bijvoorbeeld op restaurant een btw-ticket om kans te maken op de btw-loterij, wat de zwarte economie doet krimpen en extra belastinginkom-

sten genereert. “In Portugal zien we dat de btw-inkomsten door die loterij met miljoenen gestegen zijn”, aldus Jambon.³

Loterijen kan je ten goede gebruiken, maar je kan ze evengoed gebruiken om de kluit te belazeren. In tegenstelling tot het Atheense democratische principe van de burgerloterij, bestaat er ook de stemmenloterij om de politiek te proberen beïnvloeden. Wat techmiljardair en oligarch Elon Musk deed in de aanloop naar de herverkiezing van ‘Daddy’ Donald – *grabs them by the pussy* – Trump kon niet in groter contrast staan met de Atheense loterij.

Musk gaf dagelijks een miljoen dollar weg aan mensen die in swingstates online een petitie ondertekenden. Deze actie was volgens de rechtbank legaal, omdat de aanklager niet kon aantonen dat het om een illegale loterij ging. Later herhaalde Musk zijn kunstje door in Wisconsin aan twee kiezers elk een cheque van één miljoen dollar te geven omdat hij er in het Hooggerechtshof een conservatieve rechter benoemd wou krijgen. Musk faalde echter in zijn opzet.

Nog van deze tijd?

Loterijen zijn van alle tijden. Alleen, is de megalotto nog van deze tijd? De miljoenenloterij is slechts één bepaalde vorm om de lotto te organiseren. Vandaag kampen we met astronomische ongelijkheden tussen de armsten en de rijksten op aarde, zowel qua verdeling van geld en grondstoffen als van ecologische schade en vervuiling. Vandaag is het steeds meer *the sky is limited*.

Zijn multimiljonairscheppende loterijen compatibel met onze uitdagingen van de eenentwintigste eeuw? Veilige planetaire grenzen zijn

al ruimschoots overschreden. Wat niet helpt, zijn miljonairs en miljardairs die in dikke drommen staan te drummen om op ruimtereis even gewichtsloos van de grond te gaan. Of fantaseren om onze leefbare planeet in te ruilen voor Mars of een ander exemplaar – serieuze blufpoker van tech-oligarchen die zich het hoofdpersonage uit hun favoriete sciencefictionfilm wanen.

Hoe kunnen we met loterijen een toekomstvaardig verhaal vertellen en de koers van onze samenleving wijzigen?

Een Bourgondisch Nederlandse bron?

Loterijen geldklopperijen
belasting op domheid
of een slim hulpmiddel
vrije blijde volkse fondsen
voeden publieke monden
leutig toekomst bedrijven
ons aller lot herschrijven

En het vat... gaat aan het rollen

Loterijen zijn een populair en welbekend concept, een controversieel maar evident onderdeel van onze maatschappij. Toch hebben loterijen niet altijd al bestaan. Ze zijn op een bepaald moment uitgevonden als belangrijke sociale en culturele innovatie. Het lot van de loterij kennen we nog niet. En weinig mensen kennen de oorsprong ervan.

Loterijen zijn al een lang leven beschoren. Ergens tussen september 1441 en september 1442 trokken Bruggelingen loten op de Grote Markt in het middeleeuwse en welvarende Brugge. Dat is wat een vermelding in de Brugse stadsrekening van 1441-1442 ons leert.¹ De eerste loterij was ingegeven uit pure noodzaak. De beurs van het Brugse stadsbestuur was leeg, hoewel Brugge een florerende handelsstad was. In de vijftiende eeuw was Brugge samen met Venetië en Genua een van de belangrijkste internationale handelsmetropo-

len. Brugge was een financiële hotspot voor de haute finance en men kwam van overal handel voeren. De Zwingeul danste mee met de tijden en verbond Brugge via zijn voorhavens met de Noordzee. Het Zwin was een enorme troef om waren in Brugge te krijgen.

Maar Brugge ging door moeilijk vaarwater. De Brugse stedelijke overheid moest op zoek naar geld. De stad had immers een stevige boete gekregen van de hertog van Bourgondië, Filips de Goede, omdat de lokale gilden tegen hem in opstand waren gekomen. De gilden wilden het Bourgondische juk afgooien en meer democratische inspraak en zelfbeschikking krijgen. De Bourgondiërs molken graafschap Vlaanderen en zijn steden uit – Brugge, Gent en Ieper draaiden op voor het onderhoud van meer dan de helft van de Bourgondische hofhouding, militaire expedities en kruistochten.²

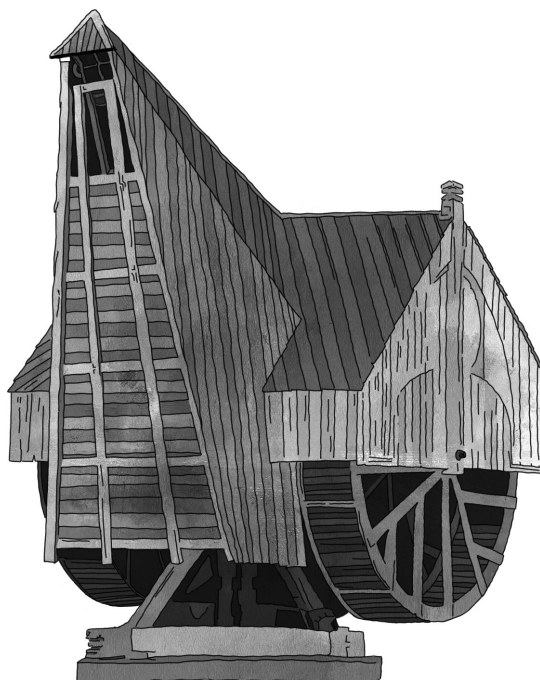
De reden voor de Brugse opstand van 1436-1438? De middenklasse zag haar welvaart bedreigd. Filips de Goede had zich in 1435 in de Honderdjarige Oorlog tussen Engeland en Frankrijk aan de kant van Frankrijk geschaard. Dit was problematisch voor de arbeidsintensieve Brugse textielindustrie omdat er hierdoor amper nog Engelse wol binnenkwam. De textielsector was in 1338 goed voor 43,6% van de Brugse economische activiteit. In 1436 was dit aandeel gezakt naar 17%. Ook de wijzigende relatie met Sluis, een buitenhaven die onder het gezag van Brugge viel maar meer en meer zijn eigen koers begon te varen, de verzanding van de Zwingeul en de gewijzigde relatie met de Bourgondische hertogen die macht trachtten te centraliseren, zijn allemaal factoren die aan de basis lagen van de revolutie.³

De boete die Filips de Goede Brugge oplegde was enorm: 200.000 gouden ridders. Dit was meer dan de Brugse stadskas in zeven jaar had ontvangen. En het was bijna dubbel zoveel als de belasting die het graafschap Vlaanderen betaalde aan de hertog in 1440 – Brugge deed met 15,7% een stevige duit in het zakje.⁴

Extra belastingen in de vorm van accijnzen waren toen niet populair, maar vrijwillige bijdragen voor een loterij met prijzen wist men wel te pruimen. De creatieve Bruggelingen zochten en vonden andere wegen om collectieve, gemeenschappelijke noden te financieren zoals het bouwen van kerken, hospitalen en stadsmuren of het aflossen van schulden – de ferme boete van de hertog in dit geval. De *lotene* of *lotinghe* was geboren. De opbrengst van de eerste loterij? Een mooie 8745 pond en 18 schelling parisis, goed voor bijna 5% van de stedelijke jaarinkomsten.⁵

Lotingen gaan dus al even mee. En er werd van alles verloot. Al van in de dertiende eeuw werden bijvoorbeeld de beste plaatsen voor marktkramen verloot. Net zoals bepaalde banen verloot werden. Ook bij de allereerste gedocumenteerde loterij in de Lage Landen uit 1441 verlootte de stad Brugge een baan: het schrodersambacht van Pieter Den Hont en Jacob Christiaens.

Schroder of wijnroeder was een lucratief ambacht in de middeleeuwen. Aan het einde van de veertiende eeuw maakte de stad er een overheidsfunctie van en limiteerde het aantal schroders tot 25 in totaal. Wijnroeders bezaten het monopolierecht op het lossen van vaten wijn in de Brugse haven en het transport in de stad. Tonnen en vaten werden van schepen gelost via een houten kraan met een tredmolen, waarin kraankinderen voor- en achterwaarts stapten om de haak van de kraan te laten stijgen en dalen en zo de goederen aan wal te brengen. Op de ingevoerde vaten hieven de wijnroeders belastingen of accijnzen, die ze mochten houden als loon waarmee ze in hun eigen levensonderhoud en dat van hun helpers voorzagen.⁶ In 1441 werd het *wijnscroderschap* niet langer verpand via een veiling maar voor het eerst verloot samen met een aantal geldprijzen, met als doel meer geld te innen.⁷ Door niet alleen het *wijnscroderschap* maar ook prijzen te verloten, nam de poel met potentieel geïnteresseerde deelnemers immers exponentieel toe.

Op de fietstocht van de ‘verdwenen Zwinhavens’ van Brugge naar Damme en Sluis en via Knokke terug naar de Reienstad kan je een verkleinde replica van een laatmiddeleeuwse handelskraan bewonderen aan het einde van de Langerei, net voor de Dampoort en het begin van de Damse Vaart (zie afbeelding). Langs het fietsparcours zie je via verschillende virtuele realiteitskijkers hoe het er in de middeleeuwen aan toeging. Ronduit indrukwekkende taferelen die je ogenblikkelijk in een andere wereld onderdompelen. In de kijker aan de Damse Vaart West zie ik mensen druk in de weer op de markt en in de haven van het middeleeuwse Damme. Bezige bijen drijven handel en verhandelen scheepsvracht. Ik schrik op wanneer een peloton wielertoeristen langs de Damse Vaart zoeft en het motorverkeer beurtelings over het brugje van en naar de Damse markt zoemt. De